

УДК 332.3(075.8)

ББК 65.9.32-5я7

П12

Затверджено вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування. (Протокол № 6 від 19 червня 2012 р.)

Рецензенти:

Клименко М.О., доктор сільськогосподарських наук, професор Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне;

Кравців В.С., доктор економічних наук, професор Інституту регіональних досліджень НАН України, м. Львів;

Павліха Н.В., доктор економічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк.

П12

В. І. Павлов, О. М. Гарнага, Т. С. Веремеєнко, Ю. Г. Фесіна

Економіка землекористування: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - Рівне : НУВГП, 2012. - 188 с.

У навчальному посібнику відображено економічні основи землекористування, зокрема, наведено загальні характеристики економічної субстанції землекористування, визначено фінансові можливості для забезпечення землекористування, розглянуто систему показників ефективності в землекористуванні, висвітлено організаційні засади економіки землекористування, розкрито основні екологічні аспекти використання земельних ресурсів.

Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни буде корисним для студентів економічних, екологічних, землевпорядних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 332.3(075.8)

ББК 65.9.32-5я7

© Павлов В.І., Гарнага О.М., Веремеєнко Т.С., Фесіна Ю.Г., 2012

© Національний університет водного господарства та природокористування, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	7
Тема 1. Теоретичні основи економіки землекористування	7
1.1. Сутність економіки землекористування.....	7
1.2. Землекористування як економічна категорія. Принципи землекористування.....	9
1.3. Класифікація земель. Визначення потенційних можливостей земельних ділянок.....	15
Тема 2. Основні засади раціоналізації землекористування	21
2.1. Основи сталого землекористування.....	21
2.2. Оптимізація сфери землекористування.....	23
2.3. Зонування земель.....	31
2.4. Ґрунти та їх раціональне використання. Оптимізація орних земель.....	36
Тема 3. Обліково-аналітичне забезпечення землекористування	42
3.1. Організація обліку земель.....	43
3.2. Інвентаризація земельних ресурсів.....	45
3.3. Інформаційна основа землекористування.....	47
Глосарій	50
Тестові завдання	52
Контрольні питання	54
РОЗДІЛ II. ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	55
Тема 4. Екологічний фактор у сфері землекористування	55
4.1. Екологічний вимір землекористування.....	55
4.2. Охорона земельних ресурсів.....	61
4.3. Моніторинг земельних ресурсів.....	66
Тема 5. Антидеградаційне землекористування	69
5.1. Деградація земель: види, причини виникнення та наслідки.....	69
5.2. Меліорація земель та її види.....	74
5.3. Охорона ґрунтів від ерозії. Хімічна меліорація земель.....	78
5.4. Консервація та рекультивация земель.....	83

Тема 6. Біологічне землеробство як прикладна основа сталого землекористування	87
6.1. Розвиток систем землеробства.....	87
6.2. Основні поняття про біологічне землеробство.....	92
6.3. Агрохімічне забезпечення землеробства.....	97
Глосарій	99
Тестові завдання	102
Контрольні питання	105

РОЗДІЛ III. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ..... 106

Тема 7. Загальні характеристики економічної субстанції землекористування	106
7.1. Власність на земельні ресурси.....	106
7.2. Ціна земельних ресурсів.....	115
7.3. Оцінювання земельних ресурсів.....	118
Тема 8. Фінансове забезпечення землекористування	136
8.1. Платність землекористування.....	136
8.2. Джерела та об'єкти фінансування заходів у сфері раціонального використання, охорони та відтворення земельних ресурсів.....	145
Тема 9. Визначення ефективності використання земельних ресурсів	152
9.1. Сутність еколого-економічної ефективності землекористування.....	152
9.2. Показники ефективності використання земельних ресурсів.....	155
9.3. Ефективність удобрення земельних ресурсів.....	160
9.4. Ефективність меліорації земельних ресурсів.....	165
9.5. Еколого-економічні збитки у сфері землекористування.....	168
Глосарій	174
Тестові завдання	177
Контрольні питання	179

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 180

ПЕРЕДМОВА

Сфера землекористування займає важливе місце в системі забезпечення функціонування територіально-виробничих комплексів. Це те середовище, де реалізуються інтереси не лише економічного характеру, але й політичного, соціального й т.д. В історичному вимірі землекористування існувало вічно, змінювалася лише система земельних відносин, технологічні підходи до обробітку земель тощо.

Незворотність участі земельних ресурсів у біологічних циклах відтворення та їх значимість у господарському житті суспільства зумовлювали потужне природно-антропогенне навантаження на землю, ефекти якого постійно накопичувалися, що й позначилося на нинішньому стані цього ресурсу. Загальний наслідок цієї ситуації проявляється в зниженні якісних показників земельних ресурсів, погіршенні співвідношення між експлуатаційними землями і природними комплексами (луки, пасовища, ліси, водойми), що, в свою чергу, призводить до активізації деградаційних процесів не лише земель, що перебувають в експлуатації, але й тих, що функціонують лише в складі природних біоценозів. Ознаками деградації виступають дефляція й виснаження ґрунтів, переущільнення, підкислення, заболочування, оглеєння, руйнація гідрографічної мережі тощо – все це призводить до загострення екологічних проблем.

Деградація земельних ресурсів несе загрозу продовольчій системі не лише країни, але й світу. Особливо, якщо брати до уваги те, що населення світу постійно зростає й за оцінками експертів до 2050 р. його чисельність сягне близько 9 млрд. осіб. Це вимагає збільшення виробництва продовольства на 70 %. Тому за умов високого навантаження на земельні ресурси, боротьба за земельні ресурси буде інтенсифікуватися. Так, 25 % земельних ресурсів у світі (всі типи землекористування) нині перебувають у стадії сильної деградації, 8 % – помірно деградовані, 36 % – стабільні або злегка пошкоджені. Відмітимо, що чисельність регіонів у світі, які практично вичерпали потенціал земельних ресурсів невинно зростає.

Звідси оптимізація систем землекористування є нагальною потребою сьогодення, оскільки її вирішення дозволяє забезпечити баланс між доступністю та попитом на земельні ресурси, якістю та